

CZU 346:343.352

FORTIFICAREA MECANISMELOR DE APĂRARE A DREPTURILOR ECONOMICE
ALE PERSOANELOR PRIN CONSOLIDAREA INSTITUȚIILOR ANTICORUPȚIE
DIN REPUBLICA MOLDOVA

Andrei GUȘTIUC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
E-mail: agustiuc@yahoo.com

Ludmila GUȘTIUC,

doctorandă, cercetător,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
E-mail: lgustiuc@yahoo.com

Abstract

The actuality of the investigated subject is determined by the fact that at the moment, in the Republic of Moldova, there are serious deficiencies in respect of the economic (financial-banking) rights of individuals and legal entities. In this sense, it is relevant to quote the findings of the US State Department in the Report on human rights in the Republic of Moldova for the year 2018: „...the Republic of Moldova violates the economic rights of its citizens”. At the same time, the theft of the „billion”, by the fact that it caused a huge financial damage to the state, revealed the fact that due to an endemic corruption in the public sphere and in this case in the financial-banking segment, the economic rights (financial- banking) fundamental of citizens were neglected. As a result, the repayment of an enormous amount of 17 billion lei was placed on the shoulders of the entire society (which, due to the interest paid, will actually be much higher). In reality, the value of the damage in the bank fraud file increased by 15 billion lei, thus totaling about 65 billion lei. It is an extremely discouraging figure....especially since the authorities managed to recover only 75.9 million lei in 2022.

Hence the highly visible interdependence between corruption and the disregard for the economic rights of individuals, which we propose to investigate in this article.

The methods used in the research process are: statistical method, analysis, deduction.

The fundamental conclusion of the research is that, in the Republic of Moldova, there is a need to establish the position of economic ombudsman.

Key words: Economic rights, financial-banking rights, corruption, anticorruption, fundamental rights

Introducere. Importanța cercetării se manifestă prin aceea că schimbările fundamentale care au avut loc în ultimii 5 ani în sistemul politic și economic al Republicii Moldova au dus la schimbări fundamentale societale. Evidențiem două, cele mai importante: 1) Furtul miliardului și 2) Acceptarea Republicii Moldova în calitate de țară candidat de aderare la Uniunea Europeană. Respectiv, a apărut necesitatea unei reconceptualizări și reconsiderări a situației drepturilor economice (financiar-bancare) ale persoanelor, inclusiv prin racor-

darea lor la legislația, standardele și practicile din Uniunea Europeană.

Actualitatea temei investigate este determinată de faptul că, pentru moment, în Republica Moldova se atestă existența unor carențe grave în ceea ce privește respectarea drepturilor economice (financiar-bancare) ale persoanelor fizice și juridice. În acest sens, este relevant să cităm constatările Departamentului de Stat al SUA în Raportul cu privire la drepturile omului în Republica Moldova pentru anul 2018: „...Republica Moldova încalcă drepturile

economice ale cetățenilor” [6].

Totodată, „furtul miliardului”, deoarece a cauzat un prejudiciu financiar imens statului, a scos la iveală faptul că, datorită unei corupții endemice din sfera publică, și în speță cea de pe segmentul financiar-bancar, au fost nesocotite drepturile economice (financiar-bancare) fundamentale ale cetățenilor. Drept urmare, pe umerii întregii societăți a fost pusă rambursarea unei sume enorme de 17 mlrd.lei (care, datorită dobânzilor achitate, de fapt, va fi mult mai mare), ceea ce afectează acum și va afecta în următorii ani încrederea societății în domeniul financiar-bancar, în capacitatea statului de a le apăra drepturile economice (financiar-bancare) și în însăși calitatea actului de justiție.

Drept argument al poverii crescânde a fraudei bancare servește informația furnizată de Banca Națională a Moldovei în toamna anului 2022. Conform estimărilor experților BNM, valoarea prejudiciului în dosarul fraudă bancară a mai crescut cu 15 miliarde lei, totalizând, astfel, circa 65 de miliarde lei [10]. Este o cifră extrem de descurajantă pentru toți cei care cred în statul de drept și în drepturile financiar-bancare ale persoanelor. Aceasta cu atât mai mult, cu cât activitățile de recuperare a prejudiciului cauzat de fraudă bancară patinează, autoritățile reușind să recupereze doar 75,9 milioane lei în anul 2022 – cea mai mică sumă de până acum și de două ori mai mică decât precedentul antirecord din 2021 [9].

De aici și interdependența extrem de vizibilă dintre corupție și nesocotirea drepturilor economice ale persoanelor, pe care ne propunem să le cercetăm în articolul de față.

Până în prezent implementarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, care prevede necesitatea întreprinderii unor importante reforme interne, inclusiv prin asigurarea eficacității în lupta împotriva corupției, precum și a asigurării unei puneri în aplicare eficiente a instrumentelor juridice internaționale relevante, cum ar fi Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției din 2003, se realizează cu pași mici.

Adevărul este că nu e neapărat să fii cercetător științific ca să realizezi că justiția Repu-

blicii Moldova are probleme grave. Probabil, fiecare cetățean al acestui stat este conștient de o atare situație.

De fapt, și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova sunt conștienți de aceasta. Spre exemplu, în textul **The Global Competitiveness Report 2014-2015**, Republica Moldova s-a clasat pe ultimul loc (poziția 144 din 144 de state) într-un clasament global privind corupția din sistemul judecătoresc [53]. Țara noastră stă cel mai prost în lume în ceea ce privește „plățile”.

Cu regret, în ultimii ani situația din domeniul justiției s-a înrăutățit și mai mult, chiar dacă se pare că mai rău decât ultimul loc în lume nu se poate. În acest sens, este mai mult decât relevant cazul operațiunilor de spălare de bani în cadrul „afacerii laundromat”, realizat cu concursul justiției din Republica Moldova.

O situație dezastruoasă în domeniul justiției este constatată și de Indicele Statului de Drept – 2019 (**WJP Rule of Law Index 2019**) [55]. Paradoxul constă în faptul că în Belarus – țara „ultimului dictator al Europei” – situația era mult mai democratică, la capitolul statului de drept, decât în Republica Moldova – țara care și-a ales parcursul european și integrarea în UE (în sensul că Belarus ocupa poziția 66, adică cu 17 poziții deasupra Moldovei!!). Și iarăși problemele din justiție au proiectat Republica Moldova spre coada clasamentului.

Conform datelor din Raportul Anual „**Economic Freedom of the World: 2019**”, Republica Moldova a fost atribuită la grupul de state din Categoria III – Economie parțial liberă [1]. Efectiv, ocupând poziția 97, am fost plasați aproape de grupul de state cu economie lipsită de libertate.

Cel mai grav este faptul că la baza acestui rezultat deplorabil s-a aflat situația dezastruoasă din domeniul justiției. Anume din aceste motive, Republica Moldova a primit un punctaj redus. Printre problemele de justiție, evidențiate de autori, se enumeră: independența judiciară (doar 1,97 puncte din 10,00 posibile! Mai rău decât noi, la acest capitol, stătea doar Venezuela); imparțialitatea magistraților (2,54 puncte din 10,00); protecția drepturilor de proprietate (4,11 puncte) etc. (p. 124 din Raport).

Din rezultatele acestui Raport deducem concluzia fundamentală – problemele din justiție generează probleme grave în domeniul economiei, creându-se un fundal corupțional, în sensul că se blochează orice dorință a investitorilor străini de a investi în Moldova. În ultimă instanță, acest fapt duce la diminuarea prosperității societății.

Un alt dezastru din domeniul economic și în speță respectării drepturilor fundamentale economice ale persoanelor din Republica Moldova este enunțat de către „**2023 Index of Economic Freedom**” (Indicele Libertății Economice) [2].

Conform clasamentului 2023 Index of Economic Freedom, Republica Moldova nu s-a clasificat în categoria statelor „libere” (ceea ce era, de fapt, de așteptat), nici în categoria statelor „în mare parte libere” și nici în categoria statelor „moderat libere”, ci în cea de-a patra categorie – state „în mare parte nelibere”, plasându-se cu 58.5 puncte pe locul dezonorabil – 96!

În urma noastră a rămas doar categoria statelor cu economie „reprimată”, precum: Haiti, Cuba, Liberia, Iran, Zimbabwe, Sudan, Venezuela, Coreea de Nord ș.a.

În Europa, mai proastă situația la capitolul libertăților economice este doar în Grecia, Belarus și Rusia.

Scorul de libertate economică al Republicii Moldova este de 58,5, ceea ce plasează economia sa pe locul 96. Problema cea mai gravă a Republicii Moldova constă în faptul că, conform rezultatelor anului 2022, scorul său a scăzut cu 2,8 puncte față de anul trecut. Astfel, Moldova ocupă locul 40 dintre cele 44 de țări din regiunea Europei, iar scorul său general este sub mediile regionale și mondiale! Progresul general al guvernului în realizarea unui management macroeconomic solid și în îmbunătățirea climatului antreprenorial a fost inegal. Bazele libertății economice nu sunt nici bine stabilite, nici puternic protejate. Performanța economică a țării este sub potențial, iar statul de drept slab subminează perspectivele unei dezvoltări economice mai semnificative și mai dinamice pe termen lung.

Situația cea mai dramatică se atestă la

capitolele „eficiență judiciară” – 29,8 puncte; „integritate guvernamentală” – 35,6 puncte; „drepturi de proprietate” – 37,9 puncte și „libertatea muncii” – 46,6 puncte.

Pe de altă parte, cea mai bună situație în Republica Moldova se atestă la capitolele: „povara fiscală” – 93,4 puncte; „sănătate fiscală” – 82,1 puncte și „libertatea comerțului” – 75,6 puncte.

Pentru a înțelege mai bine domeniile-problemă ale Republicii Moldova, vom menționa că Indicele libertății economice este calculat după 4 criterii: statul de drept; dimensiunea guvernului; eficiență de reglementare; piețe deschise. La fiecare din aceste criterii, Republica Moldova are anumite carențe:

Statul de drept - este slab dezvoltat în Moldova. Scorul drepturilor de proprietate al țării este sub media mondială, la fel ca și scorul de eficacitate judiciară și cel de integritate guvernamentală.

Dimensiunea guvernului - cele mai mari cote de impozitare pentru persoanele fizice și societățile economice sunt de 12%. Povara fiscală este egală cu 19,3% din PIB. Cheltuielile guvernamentale pe trei ani și mediile soldului bugetar sunt, respectiv, de 34,4 la sută și 3,1 la sută din PIB. Datoria publică este egală cu 33,1 la sută din PIB.

Eficiența de reglementare – Moldova a adoptat unele reforme de reglementare, dar birocrăția și lipsa de transparență fac încă împovăraătoare formarea și funcționarea întreprinderilor private. Reglementările muncii sunt rigide și există o nepotrivire a competențelor.

Piețe deschise - rata tarifară medie ponderată în funcție de comerț este de 4,7% și sunt în vigoare opt măsuri netarifare. Cadrul investițional nu are transparență și eficiență. Finanțarea pe termen lung rămâne dificilă. Aproximativ 45% dintre moldovenii adulți au acces la un cont la o instituție bancară oficială.

În contextul celor menționate, apare necesitatea unor cercetări științifice de calitate care, într-un final, ar oferi factorilor decizionali din administrația publică, dar și întregii societăți, unele soluții științifico-practice de remediere a derapajelor constatate și de consolidare a mecanismelor de apărare a drepturilor

economice (financiar-bancare) a persoanelor – ca unul din elementele-cheie de asigurare a încrederii societății în actul de justiție. Aceasta cu atât mai mult, cu cât respectiva problemă se regăsește în textul Acordului de Asocieră „Republica Moldova – Uniunea Europeană” și este, totodată, o precondiție de îndeplinit de către Republica Moldova în procesul de aderare la Uniunea Europeană.

Considerăm că cercetarea respectivă ar putea aduce un spor real și de mare folos entităților publice preocupate de fortificarea și apărarea drepturilor economice (financiar-bancare) ale persoanelor, dar și celor cu atribuții anticorupționale. Într-o altă ordine de idei, soluțiile de prevenire și combatere a corupției în sectorul financiar-bancar ar putea contribui decisiv la prosperarea și dezvoltarea națională. De asemenea, cercetarea va contribui și la asigurarea unei încrederi a societății în actul de justiție. Or, nerespectarea și neprotejarea drepturilor economice (financiar-bancare), inclusiv de către factorii implicați în realizarea actului de justiție, afectează grav imaginea instituțiilor publice, induce insecuritate și neîncredere.

Scopul de bază al cercetării constă în furnizarea unui suport științific constant și de calitate, pe dimensiunea consolidării mecanismului de apărare a drepturilor economice (financiar-bancare) a persoanelor – drept unul din elementele fundamentale de asigurare a încrederii societății în actul de justiție și de preocupare anticorupțională a statului, în contextul integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană.

Cercetarea științifică se va realiza cu ajutorul a trei niveluri de metode caracteristice metodologiei cercetării științifice. Astfel, inițial vom utiliza, în special, metodele: istorică, cercetându-se fenomenele de drept în evoluție și metoda logică. Ulterior, în procesul de identificare a adevărului științific, vom folosi și metoda cercetării comparative. În acest sens, considerăm că experiența atât a Uniunii Europene, cât și a statelor membre ale Uniunii Europene ar putea fi interesantă și benefică efortului nostru de modernizare a legislației și de instituire a unei încrederi a societății în actul de justiție

întru respectarea drepturilor fundamentale economice ale persoanelor și protejarea lor de influențele corupționale.

Totodată, la baza cercetării va sta metoda dialectică de cunoaștere, precum și celelalte metode aferente, specifice fiecărei științe în parte, cum ar fi: metoda structural-sistemică, tehnico-juridică și alte metode, aplicabile cunoașterii procedeelelor social-politice.

De asemenea, o importanță sporită va fi acordată metodelor statistice și cantitative, avându-se în vedere specificul cercetărilor în domeniul financiar-bancar.

Utilizarea ansamblului de principii și metode ne va permite să cercetăm obiectivele tratate într-o interdependență, în totalitatea lor, multilateral și obiectiv.

Concluzia magistrală a cercetării este că în Republica Moldova este nevoie de a institui funcția de ombudsman economic și, totodată, de a veni cu o strategie de prevenire a corupției în sectorul economic, cu accente pe domeniul financiar-bancar.

Metode și materiale utilizate. Cercetarea va fi realizată prin valorificarea metodei de cercetare specifice teoriei și doctrinei juridice, cum ar fi: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, descrierea, deducția, metoda istorică. Materialele utilizate în vederea realizării studiului le constituie publicațiile cercetătorilor din domeniu, materiale analitice ale practicienilor, precum și legislația relevantă. De asemenea, baza științifică a cercetării o constituie diverse studii cuprinse în culegeri de materiale ale conferințelor, articole științifice, comentarii aplicative etc.

Rezultate obținute și discuții. Problema abordată este una complexă și multiaspectuală, cuprinzând direcții de cercetare ce interferează cu domenii, precum: dreptul constituțional, dreptul financiar, dreptul bancar, dreptul procesual penal și civil, organizarea și funcționarea instituțiilor de drept etc.

Considerăm că remediarea curențelor din domeniul apărării drepturilor economice ale persoanelor prin mecanisme anticorupționale, ar trebui să se realizeze prioritar pe direcții importante, precum:

1. A face o caracteristică a instituțiilor

publice cu atribuții în domeniul instituirii unui mecanism de apărare a drepturilor economice (financiar-bancare) ale persoanelor și de apărare a acestor drepturi;

2. A dezvolta științific problemele teoretice legate de implementarea reală a unui mecanism de apărare a drepturilor economice (financiar-bancare) ale persoanelor ca unul din elementele de asigurare a încrederii societății în actul de justiție;

3. A identifica în ce măsură legislația națională anticorupțională, inclusiv politicile publice naționale anticorupționale, au o aplicabilitate eficientă asupra eliminării faptelor de corupție, inclusiv din sectorul financiar-bancar;

4. A generaliza întreaga paletă a rezultatelor cercetării, cu oferirea de sugestii pentru îmbunătățirea cadrului legal al Republicii Moldova, inclusiv, perfectarea unui set de propuneri, de lege-ferenda, privind îmbunătățirea legislației și armonizarea ei cu standardele și practicile Uniunii Europene în domeniul vizat;

5. A examina în ce măsură se respectă prevederile accesului la informație – element-cheie în consolidarea apărării drepturilor economice ale persoanelor și a eliminării actelor de corupție;

6. A cerceta inițiativele de ultimă oră în domeniul anticorupțional: reforma Curții Supreme de Justiție și delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție și Centului Național Anticorupție la investigarea cauzelor de corupție la nivel înalt;

7. A examina oportunitatea instituirii unei Curți anticorupționale;

8. A identifica alte probleme ce afectează consolidarea apărării drepturilor economice ale persoanelor prin mecanismele anticorupționale.

Pentru moment, constatăm că, deși există probleme grave în sectorul financiar-bancar, nu sunt manifestate preocupări reale pentru eliminarea consecințelor negative și prevenirii unor situații similare în viitor. Totodată, problemele din sectorul financiar-bancar au un impact direct asupra securității naționale. Cetățenii sărăciți și sectorul financiar-bancar devalizat reprezintă pericole reale la adresa securității naționale a Republicii Moldova,

fapt care, în ultimă instanță, poate aduce atingeră suveranității și independenței naționale. Prin urmare, există o nevoie acută de cercetare a impactului fenomenului corupției asupra securității financiar-bancare a Republicii Moldova și oferirea de soluții doctrinare și practice în ceea ce privește asigurarea și apărarea drepturilor economice (financiar-bancare) ale persoanelor. Aceasta cu atât mai mult, cu cât destul de recent au fost propuse modificări-completări la cadrul normativ în domeniul financiar-bancar, fapt care, dacă nu va fi abordat cu atenție și cu grija pentru respectarea drepturilor economice ale persoanelor, s-ar putea solda cu perturbări în societate și cu alte consecințe grave.

De menționat faptul că acțiunile de consolidare a drepturilor economice ale persoanelor prin mecanisme anticorupționale, enunțate de documentele de politici publice, au și început a fi realizate, cu precădere la finele anului 2022 – debutul anului 2023. În șirul actelor normative, venite să transpună prevederile documentelor de politici publice se înscriu:

– Proiectul de lege privind accesul la informațiile de interes public [48];

– Proiectul de lege cu privire la Curtea Supremă de Justiție [36];

– Proiectul de lege pentru modificarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122/2003 (delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție și Centului Național Anticorupție la investigarea cauzelor de corupție la nivel înalt) [35];

– Procuratura Anticorupție – nevoia de reformă urgentă;

– Inițiativa Președinției Republicii Moldova de instituire a Curții Anticorupționale [43].

1. Proiectul de lege privind accesul la informațiile de interes public

Importanța problematicii accesului la informațiile de interes public a fost și este subliniată de nenumărate ori de experți ai Uniunii Europene, care își aduc aportul la remedierea problemei date în Republica Moldova.

Avem ferma convingere că dreptul de a avea acces la informațiile de interes public este corelat cu apărarea drepturilor persoanelor, la

general, și drepturile economice, în special, ale persoanelor. Iar gradul de corupție este cu atât mai mare, cu cât este mai mică transparența și este îngădit accesul la informație.

Despre respectiva corelare au vorbit și unii factori decizionali. Spre exemplu, ministrul justiției a menționat absolut corect că, „... Dreptul de acces la informații este un drept constituțional, precum și o condiție prealabilă pentru exercitarea altor drepturi politice, economice și sociale...” și „...în contextul luptei împotriva corupției, este mai mult decât necesară asigurarea garanțiilor dreptului la informație, care încurajează transparența și care, la rândul său, atenuează corupția...” [42].

În esență, prevederile legale ce reglementează actualmente domeniul accesului la informație sunt cuprinse în textul Legii nr.982 din 11.05.2000 privind accesul la informație.

Legea nr.982 din 11.05.2000 privind accesul la informație a fost un element de modernizare a statului și dreptului autohton, la momentul adoptării ei. Însă, după două decenii de aplicare, considerăm că este necesară o nouă reglementare care să elimine inadvertențele identificate, care să aducă mai aproape de momentul actual textul legii.

În studiul de față nu ne propunem să analizăm amănunțit Legea nr.982/2000. Respectiva lege a fost criticată de oricine și oricând. Subsemnații, cu nenumărate ocazii și în nenumărate studii am arătat că există lacune magistrale în asigurarea drepturilor economice ale persoanelor și în prevenirea corupției, datorate, în special, modului defectuos, lacunar de acces la informațiile de interes public. Cu precădere, critici dure au fost aduse din partea organizațiilor non-guvernamentale.

Guvernarea actuală, fiind pătrunsă de importanța problemei, a elaborat proiectul legii privind accesul la informațiile de interes public, supunându-l consultărilor publice în lunile ianuarie-februarie 2023 [48].

Realizarea acestei acțiuni se impune, în special, în contextul în care la 1 decembrie 2020 a intrat în vigoare Convenția Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale, adoptată la Tromsø la 18 iunie 2009 (în continuare – Convenția de la Tromsø), fiind

primul tratat internațional obligatoriu care consfințește și reglementează dreptul general de acces la documentele oficiale deținute de autoritățile publice.

Elementele de noutate cele mai importante ale proiectului legii privind accesul la informațiile de interes public sunt:

1. Așa cum este definiția prevăzută la art. 1 § 2 (b) din *Convenția de la Tromsø*, cea oferită în respectivul proiect de lege este de o generalitate absolută, *i.e.* prin informații de interes public urmează a fi înțelese **toate informațiile deținute de furnizorii de informații**: a) indiferent de forma de exprimare (text, reprezentare grafică, imagine, sunet, etc.); b) indiferent de suportul de stocare (hârtie, stickurile de memorie USB, CD-ROM-urile, DVD-urile, cardurile de memorie sau discurile dure ale computerelor, mesajele transmise prin poșta electronică, informațiile stocate în formă electronică/digitală, precum și orice alte suporturi care permit reproducerea informațiilor stocate); c) indiferent de tipul sau caracterul informațiilor (date cu caracter personal, secret comercial, etc.); d) indiferent dacă au fost create/elaborate de înșiși furnizorii de informații sau au fost colectate/recepționate de la alte persoane sau organizații.

2. **Furnizori de informații** sunt instituite următoarele entități: a) autoritățile publice (art.7 din Codul administrativ nr.116/2018); instituțiile publice (art.307 alin.1 din Codul civil nr.1107/2002); întreprinderile de stat sau municipale (Legea nr.246/2017 cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipală); persoanele juridice de drept privat care prestează servicii publice (în privința informațiilor care se referă la prestarea serviciilor publice) (Legea nr.234/2021 cu privire la serviciile publice și Legea nr.1402/2002 serviciilor publice de gospodărie comunală); asociațiile profesionale și organele de autoadministrare ale profesiilor conexe sectorului justiției (Uniunea Avocaților din Republica Moldova, Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești, Camera Notarială, Uniunea administratorilor autorizați); executorii judecătorești și notarii (în privința informațiilor care se referă la exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege); partide-

le politice și organizațiile social-politice.

3. **Derogări esențiale privind prelucrarea datelor cu caracter personal**, efectuate în scopuri jurnalistice, vor fi operate nemijlocit în Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal – legea care reglementează relațiile sociale ce apar în procesul de prelucrare a datelor cu caracter personal. Or, Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor) permite stabilirea unor exonerări și derogări foarte largi în privința prelucrării efectuate în scopuri jurnalistice sau în scopul exprimării academice, artistice sau literale (art. 85).

4. Pornind de la prevederile Constituției Republicii Moldova și ale Convenției de la Tromsø, precum și de la standardele internaționale în materie, art. 6 alin. (1) prevede că **accesul la informațiile de interes public poate fi limitat** doar în cazul în care este necesar de a proteja unul din următoarele scopuri legitime reglementate de lege: a) apărarea sau securitatea națională; b) siguranța sau ordinea publică; c) prevenirea sau descoperirea infracțiunilor ori contravențiilor; d) efectuarea urmăririi penale; e) desfășurarea procedurii judiciare sau administrative; f) viața privată; g) secretul comercial sau bancar; h) proprietatea intelectuală (cu excepția informației produse în baza unui contract încheiat cu autoritățile publice, instituțiile publice ori întreprinderile de stat sau municipale).

5. Pornind de la cele mai bune practici în materie, articolul 17 din proiect prevede la alin. (1) că informațiile de interes public sunt comunicate solicitantului din momentul în care sunt disponibile, dar nu mai târziu de **15 zile calendaristice (i.e. 10 zile lucrătoare)** de la data înregistrării cererii. Respectivul termen va putea fi prelungit cu cel mult **5 zile** calendaristice, în cazul în care se solicită un volum mare de informații, care necesită timp suplimentar pentru prelucrarea lor. Această prelungire are efect doar dacă este comunicată solicitantului

în scris, în interiorul termenului general de 15 zile și împreună cu motivele prelungirii.

6. Intrarea în vigoare a legii este prevăzută pentru **1 iunie 2023**. Or, conform Planului de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de către Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, aprobat de către Comisia Națională pentru Integrare Europeană la 4 august 2022, termenul-limită pentru intrarea în vigoare a legii este iunie 2023. După cum este și firesc, la data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă Legea nr. 982/2000 privind accesul la informație.

La data finalizării acestui studiu (15 mai 2023), proiectul legii trecuse deja de prima lectură (11.05.2023).

Considerăm că, odată cu adoptarea și intrarea în vigoare a noii legi privind accesul la informațiile de interes public, este nevoie de o modificare-ajustare concomitentă a legislației conexe: Constituția RM; Legea nr.133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal; Legea nr.245/2008 cu privire la secretul de stat; Codul administrativ nr.116/2018; Codul de procedură civilă nr.225/2003; Codul muncii nr.154/2003 și multe altele.

2. Proiectul de lege cu privire la Curtea Supremă de Justiție

Zilele acestea se scrie nu doar acest articol științific, ci și istorie. Guvernarea vine cu o reformă amplă, ce vizează instituția Curții Supreme de Justiție, instituție ce a moștenit paradigma sovietică și care a rămas inertă timp de peste trei decenii.

La data de 16 martie 2023 proiectul dat a fost votat în primă lectură de Parlamentul Republicii Moldova. Ulterior, la 30 martie, urmează adoptarea proiectului în a doua lectură, ca într-un final, la 6 aprilie 2023 să fie publicată legea adoptată. [36].

Prevederile revoluționare se referă, în mod special, la:

1. Unul din obiectivele proiectului constă în transformarea CSJ în autoritatea principală care se va concentra pe asigurarea interpretării și aplicării uniforme a legislației în sistemul de justiție. În vederea asigurării interpretării

și aplicării uniforme a legii, CSJ va putea întreprinde un șir de măsuri stabilite în lege, lista cărora nu va fi exhaustivă: va publica generalizările practicii judiciare; va elabora și publica ghiduri cu privire la aplicarea legislației procedurale (similar CtEDO) și sancțiunilor penale (similar României și altor țări); la solicitarea instanțelor judecătorești va emite avize consultative (similar Curții Europene de Justiție și CtEDO); va putea emite hotărâri obligatorii pe marginea demersului în interesul legii.

2. Curtea Supremă de Justiție va fi constituită din 20 de judecători (art.6 din proiect).

3. Judecătorii CSJ vor fi numiți, după cum urmează: 11 din rândul judecătorilor și 9 din rândul avocaților, procurorilor sau profesorilor universitari în domeniul dreptului (art.7 alin.(1) din proiect).

4. Judecătorul Curții Supreme de Justiție urmează a fi selectat de Consiliul Superior al Magistraturii în bază de merit, în urma unui concurs public (art.7 alin.(3) din proiect).

5. În termen de 5 zile de la data intrării în vigoare a legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție, Consiliul Superior al Magistraturii va anunța concurs pentru suplinirea funcțiilor vacante de judecător al CSM (art.13 alin.(1) din proiect).

6. Curtea Supremă de Justiție, în termen de 6 luni de la intrarea în vigoare a prezentei legi, va propune Consiliului Superior al Magistraturii candidații pentru funcția de președinte și, respectiv, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție (art.13 alin.(2) din proiect).

La toate cele menționate supra, trebuie să facem o remarcă: noua reformă ce vizează judecătoria Curții Supreme de Justiție urmează a fi coroborată cu procedura de pre-vetting și vetting.

În acest sens, prezintă relevanță prevederile Legii Nr.26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor [40] și platforma Comisiei pre-vetting – <https://vetting.md> [3].

Chintesența Legii Nr.26/2022 rezidă în faptul că ea reglementează raporturile juridice aferente procedurii de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru al Consiliu-

lui Superior al Magistraturii, al Consiliului Superior al Procurorilor, precum și a candidaților la funcția de membru în organele specializate ale acestora, ca etapă obligatorie a procesului de selectare a candidaților și de alegere sau numire a acestora în funcțiile respective [40].

Întru realizarea eficientă a prevederilor legii Nr.26/2022, a fost creată Comisia independentă de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor [39].

Procedura de pre-vetting urmează să se desfășoare în 3 etape: 1) Evaluarea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) și ai Consiliului Superior al Procurorilor (CSP); 2) Evaluarea candidaților în colegiile CSM și CSP și judecătorilor Curții Supreme de Justiție – până în vara 2023; 3) evaluarea celorlalte categorii din justiție, celorlalți judecători și procurori (din vara anului 2023).

Cu referire la platforma Comisiei pre-vetting, considerăm un model de succes în ce privește transparența activității de evaluare a candidaților la funcții. Cu titlu de exemplu, menționăm procedura de evaluare a candidaților non-judecători înaintați de Parlament la funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii.

Astfel, 12 candidați non-judecători, cu experiență profesională în domeniul dreptului sau în alt domeniu relevant, au fost înaintați de Parlament la funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și sunt evaluați de Comisia Pre-Vetting sub aspectul integrității lor financiare și etice (Comisia Pre-Vetting a demarat audierile acestui grup începând cu data de 01 martie 2023).

Ulterior, Comisia Pre-Vetting a anunțat **că trei candidați propuși de Parlament la funcții în CSM au promovat evaluarea (Comunicatul de presă a Comisiei Pre-Vetting din data de 14 și 15 martie 2023).**

Pe de altă parte, prin Comunicatul de presă al Comisiei Pre-Vetting din data de 24 martie 2023, a fost anunțat că doi candidați non-judecători, propuși de Parlament la funcții în CSM, **nu au promovat evaluarea integrității** [3].

3. Proiectul de lege pentru modifica-

rea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122/2003 (delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție și Centului Național Anticorupție la investigarea cauzelor de corupție la nivel înalt)

În șirul reformelor întreprinse de guvernare, delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție (PA) și Centrului Național Anticorupție (CNA) este acțiunea fundamentală și cu un impact magistral asupra reconfigurării raporturilor anticorupționale în Republica Moldova.

Nevoia creării unui „DNA românesc” persistă în spațiul mediatic din Moldova în ultimii 6-7 ani. Numeroși autori, printre care și subsemnații, au indicat asupra necesității specializării Procuraturii Anticorupție pe cauze de corupție mare și cea politică.

Într-un final, discuțiile doctrinarilor și practicienilor s-au materializat într-un proiect de lege [35], aprobat în ședința Guvernului din 22 martie 2023.

La data de 30 martie și 14 aprilie, respectiv, proiectul este adoptat de Parlament în primele două lecturi.

Ulterior, la data de 02 mai 2023, textul legii este publicat, cu mențiunea că intrarea în vigoare a respectivei legi va avea loc la expirarea a 3 luni de la data publicării, adică la 02 august 2023.

Chiar dacă încă nu a intrat în vigoare, considerăm că suntem îndreptățiți să facem o radiografie a conținutului proiectului și să evidențiem principalele 6 elemente de noutate:

1. Se propune ca funcția de investigare penală pentru **corupția la nivel înalt** să fie concentrată în cadrul PA, iar CNA ar trebui să investigheze **corupția sistemică**, pe când **corupția mică** ar trebui să fie investigată de către organul de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne (MAI),

2. MAI urmează să restructureze **Serviciul Protecție Internă și Anticorupție (SPIA)**, astfel încât acest serviciu să fie capabil să *acopere întreg teritoriul Republicii Moldova*, din punct de vedere zonal (nord, centru și sud).

3. Se propune la **art. 269 alin. (1) pct. 2)** reglementarea limitei mărimii beneficiului ilicit de 4000 de unități convenționale (200

000 lei) și a prejudiciului cauzat de 40000 de unități convenționale (2 000 000 lei). Anume depășirea acestor cuantumuri ale pragului pecuniar vor constitui criteriu de delimitare a competențelor de urmărire penală pentru infracțiunile de corupție ce vor trece din jurisdicția organului de urmărire penală al MAI în jurisdicția CNA.

4. Modificările care acordă competența de investigare a **corupției sistemice CNA-ului și corupției mici MAI-ului** urmăresc, de fapt, sporirea eficienței și capacității **Procuraturii Anticorupție la investigarea corupției la nivel înalt**, având drept efect reducerea considerabilă a listei persoanelor care cad sub incidența mandatului procurorilor din Procuratura Anticorupție (doar înalții demnitari/funcționari). În acest context, la **art. 270¹** din *Codul de procedură penală* se propune ca Procuratura Anticorupție să exercite urmărirea penală în cazurile infracțiunilor date în competența CNA, dacă sunt săvârșite de: a)Președintele țării; b)deputați; c)membri ai Guvernului; d) judecători; e)procurori; f)angajații Centrului Național Anticorupție în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu; g)directorul, directorul adjunct al Serviciului de Informații și Securitate și ofițerii de informații și securitate.

5. Odată cu includerea în sarcina organului de urmărire penală al MAI a atribuției de investigare a circa **70 de componente de infracțiuni noi**, acesta trebuie să preia o sarcină pe care o realiza până la moment organul de urmărire penală a CNA. De aceea, pe lângă preluarea atribuțiilor consfințite prin proiect (din 1 septembrie 2023) de către actuala subdiviziune specializată (SPIA), care are în jur de 110 funcții publice cu statut special, suplimentar, o soluție tranzitorie ar fi **excluderea de sub moratoriu a mai multor funcții vacante** existente în sistemul MAI-ului, pentru a evita stagnarea procesului de investigare a noilor infracțiuni atribuite în competența organelor de urmărire penală a MAI [35].

4. Procuratura Anticorupție – nevoia de reformă urgentă

Delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție de cele ale Centrului Național

Anticorupție este o inițiativă mai mult decât binevenită. Totuși, doar o simplă delimitare nu va fi în stare să impulsioneze activitatea PA. Se cere o reconceptualizare a regimului juridic de activitate al Procuraturii Anticorupție. Aceasta cu atât mai mult, cu cât în anii 2020/2021 **nici un oficial de rang înalt nu a fost condamnat pentru acte de corupție!**

Procuratura anticorupție, ca una din procuraturile specializate, a fost supusă unei reorganizări promițătoare în anul 2016, odată cu adoptarea Legii cu privire la procuraturile specializate [41].

Suntem nevoiți să constatăm că la 7 ani de la modernizarea Procuraturii Anticorupție, multe probleme, dintre cele fundamentale, rămân a fi nesoluționate, astfel, diluând din eficiența activității acestei instituții.

Este șocant să constatăm că practic un deceniu este pierdut. Încă în anul 2014 apărase un studiu excepțional de bun al autorilor Vladislav Gribincea și Laura Ștefan – „Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova” [14]. Multe din problemele enunțate în studiul respectiv persistă și astăzi, chiar dacă s-au scurs aproape 10 ani de la punctarea acestor probleme și chiar dacă Procuratura Anticorupție a trecut printr-un proces de reformă în 2016 care, ipotetic, ar fi trebuit să proiecteze lucrurile pe făgașul normalității.

Spre exemplu, prin reforma procuraturilor specializate din 2016 se intenționa ca procuratura anticorupție să cerceteze doar cazuri de corupție mare. Respectiv, după reforma PA era preconizată reforma Centrului Național Anticorupție. Situația actuală este însă de așa natură că circa 80% din dosarele de corupție sunt conduse de CNA și doar 20% de către PA. Prin urmare, mâinile procurorilor sunt „legate” de capacitățile CNA de a le oferi asistență/echipament.

O altă problemă este că, după aproape 7 de ani de implementare a legii cu privire la procuraturile specializate, nici o prevedere cu referire la drepturile procuraturii anticorupție nu s-a implementat (buget, autonomie etc.). Drept urmare, pe alocuri se creează impresia că, în fapt, Procuratura Anticorupție este con-

dușă de CNA și nu are instrumente viabile pentru a-și realiza autonomia.

Iată de ce considerăm absolut necesară întreprinderea unor acțiuni urgente, de natură să remedieze unele din cele mai importante deficiențe în activitatea Procuraturii Anticorupție:

- A reforma regimul juridic de activitate al Procuraturii Anticorupție, în sensul că în cazul situațiilor de flagrant delict să nu fie nevoie de intervenția „tutelară” a Procuraturii Generale. Exact același lucru este valabil și în cazul expertizelor – să nu fie nevoie de intervenția Procuraturii Generale, motivul principal fiind posibile scurgeri de informație (care au și avut loc în trecut).

- A extinde numărul de specialiști-experti în statele de personal al Procuraturii Anticorupție. Aceasta deoarece, la moment, în cadrul PA activează doar un singur specialist.

- A elabora bugete separate pentru ambele procuraturi specializate: Procuratura Anticorupție și Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, fapt care va fortifica autonomia, inclusiv autonomia financiară a acestor entități.

- A digitaliza activitatea Procuraturii Anticorupție și a Centrului Național Anticorupție.

5. Inițiativa Președinției Republicii Moldova de instituire a Curții Anticorupție

Pentru moment, nu prea se cunosc multe în ceea ce privește forma și conținutul acestei inițiative. Mass-media a difuzat un mesaj cu o singură propoziție - „...În maxim 3 luni se va crea și va fi funcțională Curtea Anticorupție care va investiga dosarele de mare corupție și corupția din sistemul judecătoresc...” [43].

Cert este faptul că respectivul demers urmează a fi coroborat cu ideile desprinse din Studiul fostului judecător din Germania și expert în materie anticorupțională, dr. Tilman Hoppe, **„Sanțiuni disuasive pentru acte de corupție. Instanțe specializate/complete de judecată anticorupție. Practici internaționale și propuneri pentru Moldova”**, elaborat și publicat la Berlin în februarie 2021 [54].

Din textul studiului pot fi desprinse câteva idei, grupate pe următoarele dimensiuni

teoretico-practice:

§1. Problematika curților anticorupționale în sistemul documentelor internaționale și prin prisma viziunilor organismelor anticorupționale internaționale și regionale.

§2. Exemplul Ucrainei în instituirea unei curți anticorupționale.

§1. Problematika curților anticorupționale în sistemul documentelor internaționale și prin prisma viziunilor organismelor anticorupționale internaționale și regionale.

În textul Convenției Națiunilor Unite împotriva Corupției (UNCAC) nu se regăsește nici o mențiune cu privire la curțile anticorupționale sau cu privire la vreo obligativitate de instituire a atare curți. Totuși, așa cum reiese din opinia dlui Tilman Hoppe, UNCAC ar saluta o atare instituție. În acest sens, se face trimitere la capitoul „Succese și bune practici” din Mecanismul pentru Evaluarea Implementării UNCAC, care evidențiază că instanțele anticorupție pot fi o complementare efectivă pentru agențiile anticorupție [54, p.53].

În ce privește Grupul Statelor Împotriva Corupției (GRECO), a fost menționat cazul Slovaciei, care a instituit o curte anticorupțională [54, p.54].

Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, Consiliul Europei (Comisia de la Veneția), analizând proiectul de lege privind instituirea instanțelor anticorupționale din Ucraina, a abordat problema dată într-o lumină favorabilă.

În opinia Comisiei de la Veneția, „... competența Înaltei Curți Anticorupție și cea a instanței de apel trebuie să corespundă cu cea a Biroului Național Anticorupție și a Procuraturii Speciale Anticorupție, sub condiția că competența instanțelor trebuie să fie definită în mod clar de lege...” [45].

Comisia a recunoscut că instanțele anticorupție pot fi o excepție legitimă de la principiul CCEJ – „...judecătorii și instanțele specializate trebuie să fie introduse doar când sunt necesare din cauza complexității sau specificității legii sau faptelor și astfel pentru o administrare corespunzătoare a justiției...” [4].

Totodată, Comisia a fost destul de cri-

tică privind introducerea unor **judecători specializați** care să fie integrați în structura instanțelor judecătorești ordinare: „...Comisia nu vede în ce mod numirea judecătorilor specializați în toate **instanțele de drept comun** teritoriale, curțile de apel și Curtea Supremă ar putea fi justificată și implementată în practică...” [45].

În fine, pe marginea unei curți specializate în anticorupție s-a expus și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). În 2004, OSCE a identificat instanțele anticorupție drept un remediu efectiv pentru sisteme judiciare foarte corupte. În contextul istoriei de succes din Hong Kong, OSCE menționează: „O altă trăsătură majoră care a fost identificată de la bun început este faptul că Hong Kong dispunea de un sistem **judiciar integru**, ceea ce însemna că dosarele erau procesate și examinate în modul cuvenit. În absența ordinii de drept, experimentul aproape cu certitudine avea să aibă alte rezultate. Acest fapt indică precauția că dacă o țară intenționează să urmeze calea Hong Kongului, aceasta trebuie de asemenea să se axeze pe integritate în ramura judiciară. [...] Crearea instanțelor anticorupție speciale sau instanțelor de integritate ar putea fi o altă posibilitate. Pentru astfel de instanțe trebuie să fie **selectați cu precauție** judecătorii și personalul de suport în baza **integrității lor**” [54, p.56].

§2. Exemplul Ucrainei în instituirea unei curți anticorupționale

Exemplul Ucrainei de instituire a unei curți anticorupționale este unul cel mai recent.

În fapt, practica judiciară mondială atestă exemple de instituire a unor curți anticorupționale specializate. Este vorba de: Madagascar, Bulgaria, Malaysia, Indonezia (2016); Armenia și Afganistan (2020, proiecte de lege) și Ucraina (2018).

Adevărul este că există și forme mixte, cum ar fi, spre exemplu, instanțe specializate anticorupție cu competențe orientate asupra cazurilor anticorupție, apelurile fiind depuse la Curtea Supremă. Atare sisteme sunt instituite în state, precum: Slovacia, Tanzania și Thailanda (2016); Albania, Croația, Sri Lanka, Senegal, Nepal, Burundi, Camerun, Pakistan (2018).

Cu referire la **Ucraina**, instanța specia-

lizată anticorupție este denumită Înalta Curte Anticorupție (ÎCA).

Selectarea judecătorilor pentru ÎCA a avut loc de către un organ instituit anume cu acest scop – **Consiliul Public al Experților Internaționali (CPEI)**, compus din 6 experți străini selectați de Înalta Comisie de Calificare a Judecătorilor pentru un termen de doi ani dintr-o listă de candidați nominalizați de organizații internaționale.

Candidații la funcțiile de judecători ai ÎCA trebuiau să întrunească cerințe, precum: 7 ani de experiență profesională și să posedă cunoștințele și abilitățile practice necesare pentru realizarea funcțiilor judiciare în cazurile conexe corupției; să întrunească criteriile de integritate (morală, onestitate, incoruptibilitate) [...], în special în ceea ce privește legalitatea originii surselor averii candidatului, corespunderea standardului de trai al candidatului și membrilor familiei lui cu venitul declarat, corespunderea stilului de viață al candidatului cu statutul său.

Totodată, au fost excluși candidații care au activat în anumite agenții de securitate sau pentru un organ de autoguvernare judiciară din cadrul guvernelor de până la revoluția de pe Maidan; care au anumite relații cu un partid politic; care au fost condamnați pentru anumite **încălări**.

Din 334 de candidați înscriși în concurs, Comisia a selectat doar 38 de profesioniști din rândul persoanelor care au trecut testul, au realizat sarcinile practice și au fost intervievați de către Înalta Comisie de Calificare și experții internaționali. Drept rezultat, 27 din aceștia activează în calitate de judecători ai Înaltei Curți Anticorupție, iar 11 activează în Camera de Apel a curții.

Judecătorii se bucură de câteva drepturi de securitate în casele și birourile lor (Art. 10 Legea privind ÎCA). Aceștia sunt supuși unei verificări speciale a declarațiilor de avere și stilului lor de viață (Art. 11 Legea privind ÎCA). Mai mult ca atât, judecătorii trebuie în mod regulat să fie instruiți în domeniul de combatere a corupției (Art. 12 Legea privind ÎCA). Salariul este de 50 salarii minime (un salariu minim fiind de 2,118 UAH în iulie 2020), ceea ce co-

respunde unei sume de circa 3,180 € pe lună – un salariu mare pentru Ucraina și de patru ori mai mare decât media în sectorul public (a se compara cu media de 25,100 UAH ≈ 755 € în sectorul public) [54, p.70].

Înalta Curte Anticorupție exercită jurisdicție asupra cazurilor penale ce vizează fapte de corupție. Aceasta acoperă 23 de articole din Codul Penal care, mai cu seamă, țin de domeniul de responsabilitate al Biroului Național Anticorupție [54, p.71].

Camera de judecată a ÎCA are 27 de judecători, dintre care 18 dețin funcția de a judeca și 9 judecători de instrucție. Judecătorii cu funcția de a judeca se întrunesc în complete a câte trei judecători, pe când judecătorii de instrucție activează ca judecători unici. Părțile pot contesta în apel hotărârea camerei de judecată a ÎCA în camera de apel a ÎCA. Camera de apel este un organ independent format din 11 judecători care examinează cauzele în complete a câte trei judecători. Atât camera de judecată, cât și camera de apel fac parte din cadrul unei singure entități juridice, șeful căreia este judecătorul-șef al camerei de judecată. Hotărârile camerei de ape pot fi contestate în fața unui panel al Curții Penale de Casație, care a fost constituită în mod special pentru a audia cazurile anticorupție. Totuși, acest fapt oricum lasă o rezervă în privința integrității: faptul că părțile pot contesta hotărârile ÎCA în fața Curții Penale de Casație a Curții Supreme ar putea fi o preocupare pe motiv că judecătorii Curții Supreme **n-au fost** supuși aceluiași **proces de verificare** ca și judecătorii ÎCA [54, p.72].

Probabil, este prea devreme de a parveni cu o evaluare întemeiată a performanței curții. Totuși, o revizuire preliminară a cazurilor examinate de ÎCA indică o imagine tentantă a unei istorii de succes. Experiența destul de recentă a curții până la momentul actual relevă arestări și condamnări în cazuri de funcționari de rang înalt, precum și cazuri de mită în mărimi mari și de delapidări de sume mari [54, p.72].

Concluzii. Drept urmare a celor analizate și dezbătute pe parcursul articolului științific, venim cu următoarele concluzii:

– Cercetarea de față își aduce contribuția

modestă, pe cale științifică, la reforma din justiția anticorupțională din Republica Moldova și la fortificarea apărării drepturilor economice ale persoanelor prin mecanisme anticorupționale;

– Problemele din justiție ne costă prosperitatea, fericirea și încrederea în viața de mâine. Justiția coruptă și lipsită de independență, care a pus umărul și la fraudă bancară, ne-a „trezit” peste noapte cu o datorie uriașă de 65 miliarde lei, datorie pe care urmează să o achităm fiecare dintre noi: de la copil și până la pensionar;

– Reforma **justiției** devine imperativă din moment ce suntem acceptați ca și candidați la aderarea la Uniunea Europeană;

– Problema de bază în **sanționarea** faptelor de corupție constă nu atât în lipsa unui cadru legal, cât, de cele mai dese ori, în faptul cum este aplicată legislația de către instanțele de judecată;

– Corupția din **justiție** este cea mai periculoasă, deoarece pune sub semnul întrebării tot mecanismul de combatere a corupției în stat;

– Corupția și problemele grave din justiție, dacă nu vor fi remediate, inclusiv prin intermediul instrumentelor științifico-doctrinare, vor continua să distrugă din interior statul Republica Moldova;

– Conștienți de acest pericol, atât Guvernul, cât și Parlamentul, fiecare pe domeniul său de competență, au demarat acțiuni concrete și radicale de remediere a situației grave din domeniul justiției (reforma Curții de Justiție; proiectul legii cu privire la accesul la informațiile de interes public; delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție și Centrului Național Anticorupție; instituirea Curții anticorupție);

– Vina pentru insuccesul în investigarea marii corupții este legată de examinarea cauzelor penale în instanța de judecată, unul din motive fiind **supraîncărcarea instanțelor**;

– Introducerea procedurii de pre-**Vetting** s-a dovedit a fi elementul-cheie inovator, care pare să răstoarne carul încărcat de probleme din sectorul justiției;

– În perspectivă imediată există o consecință nefastă a procedurii de pre-**vetting**: din motivul că circa 30-40 la sută din judecători și procurori au șanse să nu treacă evaluarea

(fie de bună voie, fie forțat), sistemul va ajunge în stare de **colaps**, cu dosare amânate și examinate la nesfârșit și cu multiple funcții vacante (nu întotdeauna există posibilitatea suplinirii rapide, așa cum se întâmplă, la moment, în cadrul CNA);

– Existența lacunelor în legislația cu privire la **accesul la informații** a dus la crearea unei realități neașteptate – procurorii, dar și funcționarii publici refuză să apară în fața camerelor și a da explicații privitor la activitatea lor profesională și în probleme de interes public;

– În ultima perioadă, la insistența Ministerului Justiției, a fost amendat Codul penal al Republicii Moldova, în sensul înăsprii sancțiunilor pentru faptele de corupție. Chiar dacă intenția este una explicabilă, o considerăm una viciată, neștiințifică și în disonanță cu știința criminologică;

– Cea mai aspră sancțiune în cazurile de corupție este **confiscarea averii**. În vara anului 2022 a fost modificată legislația, fiind introdusă obligativitatea față de procurori și ofițerii de urmărire penală să verifice în fiecare caz aparte dacă averea persoanei acuzate de corupție este sau nu justificată, și în cazul unui răspuns negativ ei au obligația de a cere confiscarea extinsă a acestor bunuri;

– Îndrăznim să credem că rezultatele științifice își vor aduce contribuția la realizarea acțiunilor prevăzute de Strategia „Moldova Europeană 2030”, fapt care va aduce prosperitate și speranțe de viitor pentru întreaga populație a Republicii Moldova.

În sensul valorificării rezultatelor cercetării științifice, concluziile formulate urmează a fi materializate într-un șir de **propuneri**:

– A elabora Proiectului **Concepției Securității Financiar-Bancare** a Republicii Moldova;

– A institui cadrul legal pentru consacrarea și dezvoltarea mecanismelor de **protecție a consumatorilor de servicii financiar-bancare**;

– A crea instituția **Ombudsman-ului financiar-bancar** cu atribuții de consacrare și apărare a drepturilor financiar-bancare ale persoanelor fizice și juridice (societăți economice) din Republica Moldova;

– A urgenta adoptarea proiectului de lege privind **accesul la informațiile de interes public**;

– A **mediatiza pe scară largă cazurile de corupție mare**, în special cele de la nivelul administrației publice, atât centrale, cât și locale;

– A urgenta procesul de dezoligarhizare normativă a sistemului politic și economic al Republicii Moldova, în sensul că, urmează a fi transpuse în legislație și în practică ideile expuse în unele studii [44].

– A reforma regimul juridic de activitate al Procuraturii anticorupție, în sensul că în cazul situațiilor de **flagrant** delict să nu fie nevoie de intervenția „tutelară” a Procuraturii Generale. Exact același lucru este valabil și în cazul **expertizelor** – să nu fie nevoie de intervenția Procuraturii Generale, motivul principal fiind posibile scurgeri de informație (care au și avut loc în trecut).

– A elabora **bugete separate** pentru ambele procuraturi specializate: Procuratura Anticorupție și Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, fapt care va fortifica autonomia, inclusiv autonomia financiară a acestor entități;

– A fortifica domeniul ce ține de **secretul anchetei** (a institui politici de nedivulgare și de a înăspri pedepsele pentru divulgare), având în vedere că nu există nici o condamnare definitivă;

– A institui cât mai urgent **Curtea anticorupțională** – instanță care va investiga dosarele de mare corupție și corupția din sistemul judecătoresc.

În încheierea celor menționate supra, se prefigurează ideea că, în general, așa cum au evoluat lucrurile de-a lungul timpului, în ultimii 15 ani, domeniul juridic, domeniul financiar-bancar și domeniul justiției au fost mereu cele ce au trezit nemulțumirea și criticile (corecte) ale societății. Respectiv, antrenarea în cercetarea unor domenii atât de vaste și atât de controversate este de natură să inducă acestei cercetări unele elemente de risc și insecuritate.

Totodată, politicul se poate constitui drept un alt domeniu generator de instabilitate. Pe de altă parte, schimbările din politică

ar putea aduce o neglijare din partea legiuitorului a problemelor ce țin de fortificarea drepturilor economice (financiar-bancare) și sporirea încrederii societății în actul de justiție.

Ar fi prea trist să finalizăm cercetarea noastră pe o notă atât de pesimistă. Avem o doză de optimism cu privire la viitorul Republicii Moldova în ceea ce privește consolidarea apărării drepturilor fundamentale ale omului prin mecanismele anticorupționale. Acest optimism este insuflat de starea de spirit a națiunii noastre. Conform **World Happiness Report – 2023** (Clasamentul fericirii mondiale), Republica Moldova s-a plasat pe onorabilul loc 63 din 137 de state [56] în clasamentul fericirii mondiale. Republica Moldova depășește chiar și China, care este plasată în urma noastră, pe locul 64, ceea ce ne face să concluzionăm că există în cetățenii Moldovei fericire cât în toată China! În comparație cu anul trecut, când ne aflam pe locul 62, alături de Jamaica lui Bob Marley), Republica Moldova a coborât doar o singură poziție. Dar nu e dramatic, ținând cont de faptul că în anul 2020 eram tocmai pe locul 70, ceea ce înseamnă că fericirea și optimismul nostru sunt în ascensiune, iar războiul la hotarele țării noastre și criza energetică nu ne pot destabiliza echilibrul emoțional.

Aici ajungem delicat la concluzia magistrală, existențială, într-un fel, pentru viitorul Republicii Moldova. Conform World Happiness Report – 2023, TOP-20 cele mai fericite state sunt țările cu cel mai mic nivel de corupție și cu o democrație avansată. Este vorba de următoarele state, pe care le prezentăm în ordine descrescătoare: 1) Finlanda; 2) Danemarca; 3) Islanda; 4) Israel; 5) Olanda; 6) Suedia; 7) Norvegia; 8) Elveția; 9) Luxemburg; 10) Noua Zeelandă; 11) Austria; 12) Australia; 13) Canada; 14) Irlanda; 15) Statele Unite ale Americii; 16) Germania; 17) Belgia; 18) Cehia; 19) Marea Britanie și 20) Lituania.

Prin urmare, încheiem demersul nostru cu următoarea concluzie: anticorupția și integritatea sunt cheia fericirii și sensul existențialist al ființei umane, ceea ce vibrează în unison cu majoritatea concepțiilor filosofice mondiale, în conformitate cu care, definiția fericirii rezidă în...**virtute**, adică – **integritate!**

Referințe bibliografice:

1. 2019 Annual Report. Economic Freedom of the World. Ed. FRASER Institute. Canada. 2019. 258 p
2. 2023 Index of Economic Freedom. <https://www.heritage.org/index/ranking> (accesat la 25.03.2023)
3. Comisia de pre-vetting. A se vedea: <https://vetting.md/> (accesat la 31.03.2023)
4. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCEJ), Opinia Comisiei de la Veneția (2012) Nr. 15 privind specializarea judecătorilor, Concluzii iii, <https://rm.coe.int/ccje-opinion-2012-no-15-on-the-specialisation-of-judges/16809f0078> (accesat la 24.03.2023). Citat de TILMAN Hoppe. Op.cit. p.55
5. Constituția Republicii Moldova
6. Departamentul de Stat al SUA: Republica Moldova încalcă drepturile economice ale cetățenilor. Chișinău, 18 martie 2019. <https://www.mold-street.com/?go=news&n=8684> (accesat la 01.03.2023)
7. DOWELL-JONES, M., & KINLEY, D. The Monster Under the Bed: Financial Services and the Ruggie Framework, in *The UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Foundations and Implementations*, 193-216 (Radu Mares, ed., 2012); Sydney Law School Research Paper No. 11/61
8. EPSTEIN, L., Walk, T. *Constitutional Law for a Changing America: A Short Course*. Los Angeles: CQ Press College, 2011. 800 p.
9. Expert economic: În 2022 a fost recuperată cea mai mică sumă din fraudă bancară. Chișinău, 15 martie 2023. <https://noi.md/md/economie/expert-economic-in-2022-a-fost-recuperate-cea-mai-mica-suma-din-frauda-bancara> (accesat la 16.03.2023)
10. Frauda bancară: Procurorii au calculat încă 15 miliarde de lei prejudicii. Chișinău, 12 septembrie 2022. <https://stiri.md/article/economic/frauda-bancara-procurorii-au-calculat-inca-15-miliarde-de-lei-prejudicii> (accesat la 02.03.2023)
11. FREEMAN, K. *Secret Weapon: How Economic Terrorism Brought Down the U.S. Stock Market and Why It can Happen Again*. Washington DC: Regnery Publishing, 2012. 256 p
12. GEITHNER, T. *Stress Test: Reflections on Financial Crises*. New York: Crown; First Edition, 2014. 592 p (accesat la 22.03.2023)
13. GRIBINCEA, Vladislav; ȘTEFAN, Laura. *Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Centrul de Resurse Juridice din Moldova. 2014. 74 p
14. GUȘTIUC, Andrei. *Background Note summarizing the existing legal framework of anti-corruption institutions*. Chisinau: Delegation of the European Union to Moldova, 2016. 14 p. (0,9 c.a.)
15. GUȘTIUC, Andrei. *Compendium of materials: ECHR judgments, CoE recommendations etc., to be used as a teaching materials during the course dedicated to Internet Human Rights and Internet Governance*. Chisinau: Council of Europe, 2016. 36 p.
16. GUȘTIUC, Andrei. *Evoluțiile de ultimă oră în reglementarea activității bancare din Republica Moldova*. În: *Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională, consacrată Zilei internaționale a drepturilor omului din 6 decembrie 2017 „Mecanisme de protecție a drepturilor omului”*. Academia de Administrare Publică. Chișinău: CEP USM, 2018. pp.45-52. (0,5 c.a.). ISBN 978-9975-71-978-0
17. GUȘTIUC, Andrei. *Impactul noii legislații bancare asupra activității de creditare din Republica Moldova*. În: *Revista Administrarea publică Nr.4(100)*. Chișinău: AAP, 2018. pp.76-83. (0.5 c.a.). ISSN 1813-8489
18. GUȘTIUC, Andrei. *Încălcarea și urmarea gravă în activitatea bancară*. În: *Studii și Cercetări Juridice. Culegere de lucrări științifice de specialitate. Partea 2/2020*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. 2020. pp.134-146. (0.8 c.a.). ISBN 978-9975-3201-3-9
19. GUȘTIUC, Andrei. *Pilonii reconfigurării arhitecturii juridice bancare din anul 2018*. În: *Materiale ale mesei rotunde*

- dedicate Zilei internaționale a drepturilor omului, 6 decembrie 2018, „Rolul instituțiilor Democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019. pp.53-58. (0.5 c.a.). ISBN 978-9975-3240-3-8. CZU 351/354:342(082)=135.1=161.1
20. GUȘTIUC, Andrei. Reflecții asupra regimului juridic de organizare a sectorului bancar din Republica Moldova. În: Studii și Cercetări Juridice. Culegere de lucrări științifice de specialitate. Partea 1/2020. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. 2020. pp.54-62. (0.5 c.a.). ISBN 978-9975-3201-2-2
 21. GUȘTIUC, Andrei. Reforma bancară din Republica Moldova și impactul asupra securității financiar-bancare. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului european: Culegere. Chișinău: ICJPS, 2019, pp. 67-76. (0,7 c.a.). ISBN 978-9975-3298-2-8.
 22. GUȘTIUC, Andrei. Report on Adaptation of the Academy of Public Administration's existing LLM/MAMSc curricula for civil servants with a number of hours dedicated to Internet governance and Internet human rights standards and related ECHR case-law. Chisinau: Council of Europe, 2016. 32 p. (2,0 c.a.)
 23. GUȘTIUC, Andrei. Rolul învățământului superior din Republica Moldova în domeniul instruirii și popularizării drepturilor și libertăților economice fundamentale ale omului. În: Rolul instituțiilor democratice în protecția drepturilor omului, materialele mesei rotunde cu participare internațională din 11 decembrie 2015. Chișinău: AAP, 2016, pp. 34-42. (0,55 c.a.). ISBN 978-9975-115-99-5
 24. GUSTIUC, A., BANUH, E. Controlul administrației publice centrale privind administrarea finanțelor publice. În: Revista Administrarea publică Nr.3(99). Chișinău: AAP, 2018. pp.44-52. (0.5 c.a.). ISSN 1813-8489
 25. GUȘTIUC, A., GUȘTIUC, L. Impactul corupției asupra drepturilor omului în Republica Moldova. În: Culegerea de articole a Conferinței științifico-practice internaționale „Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile MAI și alte organe de drept” din decembrie 2021. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI. Chișinău, 2021. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/115-124_11.pdf p.115-124. (0.7 c.a.)
 26. GUȘTIUC, A., GUȘTIUC, L. Impactul pandemiei coronavirus: reconfigurarea direcțiilor strategice de dezvoltare a Republicii Moldova. În: Studii și Cercetări Juridice. Culegere de lucrări științifice de specialitate. Partea 1/2020. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. 2020. pp.10-18. (0.6 c.a.). ISBN 978-9975-3201-2-2
 27. GUȘTIUC A., TÎLTU N. L'autonomie financière-fiscale et la coherence des politiques gouvernementales centrales vis-a-vis d'administrations locales. (Trad.din l.franceză – „Autonomia financiar-fiscală și coerența politicilor guvernamentale centrale față de administrațiile locale”). În: Orlov M. L'organisation de l'administration publique locale en Moldavie. Sarrebruck (Germania): Editions Universitaires Europeennes, 2016. pp.125-142. (1,1 c.a.). ISBN 978-3-639-52628-8. (Articol în culegere editată în străinătate, în limba franceză)
 28. GUȘTIUC L. Cadrul legal de integritate în Republica Moldova. În: Studii și Cercetări Juridice. Culegere de lucrări științifice de specialitate. Partea 2/2020. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. 2020. pp.42-52. (0.7 c.a.). ISBN 978-9975-3201-3-9
 29. GUȘTIUC L. Corupția – element ce periclitează securitatea națională a Republicii Moldova. În: Mat. mesei rotunde cu participare internațională, consacrate Zilei internaționale a drepturilor omului, din 8 decembrie 2016. Chișinău, 2017, ISBN 978-9975-66-565-0
 30. GUȘTIUC, Ludmila. Implementarea standardelor anticorupție ale Consiliului Europei în Republica Moldova. Articol științific. În: Studii și cercetări juridice. Partea

- 3/2021. Chișinău, 2021. pag. 137-148. ISBN 978-9975-3201-7-7
31. GUȘTIUC, Ludmila. Rolul politicilor anticorupționale regionale în fortificarea vectorului european al Republicii Moldova. p. 58-65. Studii și cercetări juridice. Partea nr. 5/2023 Chișinău 2023CZU 34(082) S 934 ISBN 978-9975-3430-3-9 file:///d:/Users/Usuario/Downloads/Studii%20se%20cercetari%20juridice__PARTEA%205-1.pdf
 32. GUȘTIUC, Ludmila. Standarde internaționale anticorupție. p. 63-75. Studii și cercetări juridice. Partea nr. 6/2023 Chișinău 2023. CZU 34 (082) S 93 ISBN 978-9975-3430-4-6 file:///d:/Users/Usuario/Downloads/Studii si cercetari juridice__PARTEA 6.pdf
 33. Guvernul Republicii Moldova. Strategia de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030, aprobată de executiv. <https://gov.md/ro/content/strategia-de-reforma-administratiei-publice-din-republica-moldova-pentru-anii-2023-2030> (accesat la 15.03.2023)
 34. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 22.03.2023 privind aprobarea Proiectului de lege pentru modificarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122/2003 (delimitarea competențelor Procuraturii Anticorupție și Centului Național Anticorupție la investigarea cauzelor de corupție la nivel înalt)
 35. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.112 din 07.03.2023 pentru aprobarea proiectului de lege cu privire la Curtea Supremă de Justiție. <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/6382/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat la 31.03.2023)
 36. Hotărârea Guvernului nr. 405/21.08.2019 cu privire la eficientizarea activităților anticorupție și reforma justiției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 261-268/526, 23.08.2019
 37. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova Nr.88 din 04.04.2022 privind confirmarea marea componentei nominale a Comisiei independente de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.97 din 07.04.2022., art. Nr.165
 38. Impactul corupției asupra realizării drepturilor omului în Republica Moldova: Studiu analitic cu recomandări de politici. Centrul pentru Drepturi Civile și Politice. Geneva-Chișinău, 2021. 88 p
 39. Legea Republicii Moldova nr.26 din 10.03.2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.72 din 16.03.2022., art.Nr.103
 40. Legea Republicii Moldova Nr.159 din 07.07.2016 cu privire la procuraturile specializate. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.245-246 din 30.07.2016., art. Nr.519
 41. LITVINENCO, Sergiu, Ministrul justiției al Republicii Moldova. În: Dreptul la informație: de la o nouă lege privind accesul la informație la schimbări instituționale în Republica Moldova. Chișinău, 9-10 iunie, 2022. A se vedea: <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/-/right-to-information-from-a-new-law-on-access-to-information-to-institutional-changes-in-the-republic-of-moldova> (accesat la: 05.03.2023).
 42. Maia Sandu, după ședința CSS: În maxim 3 luni se va crea și va fi funcțională Curtea Anticorupție. 20.03.2023. <https://tribuna.md/2023/03/20/maia-sandu-dupa-se-dinta-css-in-maxim-3-luni-se-va-crea-si-va-fi-functionala-curtea-anticoruptie/> (accesat la 24.03.2023)
 43. Oligarchs in Ukraine, Moldova and Georgia as key obstacles to reforms. Autori: Denis Cenușă ș.a. Ed. Expert-Grup. Varșovia, 2017. 22 p
 44. Opinia Comisiei de la Veneția Nr.896/2017, CDL-AD(2017)020, privind proiectul de lege privind Curtea Anticorupție, p.20, <https://www.venice.coe.int/webforms/>

- documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)020-e (accesat la 23.03.2023). Citat de TILMAN Hoppe. Op.cit., p.55
45. Opinie comună Amicus Curiae privind infracțiunea de îmbogățire ilicită (Opinia Comisiei de la Veneția și a OSCE/ODIHR despre infracțiunea de îmbogățire ilicită). Adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 132-a sesiune plenară (Veneția, 21-22 octombrie 2022). Veneția, 2022. 18 p. <https://constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2491&t=/Media/Noutati/Opinia-Comisiei-de-la-Venetia-ia-OSCEODIHR-despre-infracțiunea-de-imbogatire-ilicita> (accesat la 13.03.2023)
46. OSCE, Cele mai bune practici de combatere a corupției (2004), pagina 166, <https://www.osce.org/eea/13738> (accesat la 24.03.2023). Citat de TILMAN Hoppe. Op.cit., p.56
47. Proiectul de lege privind accesul la informațiile de interes public. <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-de-lege-privind-accesul-la-informațiile-de-interes-public/9967> (accesat la 01.02.2023)
48. RICKARDS, J. Currency Wars: The Making of the Next Global Crisis. New York: Portfolio Trade; Reprint edition, 2012. 320 p
49. Riscurile de corupție în domeniul controalelor de stat și reglementării activității de întreprinzător. Sub redacția lui Grigore Vi-
eru. Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”. Chișinău, 2022. 30 p.
50. Sectorul companiilor de stat: carențe legislative și instituționale care determină o performanță redusă a companiilor de stat și expunere sporită pentru bugetul de stat. Sub redacția lui Vitalie Rapcea. Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”. Chișinău, 2022. 36 p.
51. TALMACI, Francisco. Activitatea analitică ca instrument de prevenire și combatere a infracțiunilor de corupție. Teză de doctor în drept. USPEE „C.Stere”. Chișinău, 2022. 199 p.
52. The Global Competitiveness Report 2014-2015. Ed. World Economic Freedom. Switzerland. 2015. 565 p.
53. TILMAN Hoppe. Sancțiuni disuasive pentru acte de corupție. Instanțe specializate/complete de judecată anticorupție. Practici internaționale și propuneri pentru Moldova. Ed. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Berlin, 2021. 97 p.
54. World Justice Project. Rule of Law Index 2019. Ed. World Justice Project. Washington. 2019. 201p.
55. World Happiness Report 2023. <https://worldhappiness.report/ed/2023/world-happiness-trust-and-social-connections-in-times-of-crisis/#ranking-of-happiness-2020-2022> (accesat la 26.03.2023)